

Antwerps Collegium Musicum (A.C.M.)

o.l.v. Willem Ceuleers

MEDITATIEF CONCERT

boetepsalmen, klaagzangen en liedjes van verlangen...

programmaboekje

oude & nieuwe composities

- Buxtehude, Bach, Hacquart, Kuhnau (17de/18de eeuw)
- Ceuleers, Van Steenbergen en Wolvelaer (21ste eeuw)

programma:

- Dietrich Buxtehude: *Quemadmodum desiderat cervus* – Chiaccona à 3.
Carolus Hacquart: *Miser es* (tekst van Thomas à Kempis) (2 sopranen & orgel)
Johann Kuhnau: *Tristis est anima mea* (Donkere metten) – Motetto a 5 voci
Johann Seb.Bach: *Der Gerechte kommt um* (Jes 57: 1-2)

in première:

- Piet Van Steenbergen: *Hoe lang, Heer, gaat Gij mij voorbij?* consortsong
Marc Van Wolvelaer: *Heer, toon mij uw genade* (psalm 6) – 2006 (cantate)
Willem Ceuleers: *Warum betrübst du dich, mein Herz*, opus 651 (2005)

vrijdag 3 maart 2006 om 20u00: St.Catharinakerk te Sinaai-Waas.

zondag 5 maart 2006 om 15u00: kerk van de Verrezen Heer, Berchem

Piet Van Steenberg (°1960): *Hoe lang, Heer, gaat Gij mij voorbij?*

psalm 12/13 – consortsong voor sopraan & 4 gamba's

tekst: Psalm 13 (berijming F. Schurer / opgenomen in Liedboek vd Kerken)

Hoe lang, HEER, gaat Gij mij voorbij ?
Hoe lang verbergt Gij U voor mij ?
Hoe lang maak ik vergeefse plannen,
van dag tot dag in druk gebannen,
gedrukt door 's vijands hovaardij ?

Aanschouw toch, antwoord mij, o HEER,
geef aan mijn oog uw daglicht weer,
dat ik in doodsslaap niet verzinke,
en niet des vijands juichkreet klinke:
“Ik overwon, ik sloeg hem neer !”

Gij toch, Gij zijt mijn zekerheid.
Gij helpt en redt mij op uw tijd.
Mijn hart juicht om uw zegeningen.
Den HEER zal ik mijn loflied zingen,
want Hij heeft mij zijn gunst bereid.

Dietrich Buxtehude (1637 – 1707): *Quemadmodum desiderat cervus*

psalm 41/42 (+ een augustiniaanse alleenspraak van de ziel met haar God...)

Chiaccona à 3, BuxWV92

2 cornetti, bassolo, bc

Quemadmodum desiderat cervus ad fontes
aquarum, ita desiderat anima mea ad te,
Deum, Sitivit anima mea ad te, fontem vivum.
Quando veniam et apparebo ante faciem
tuam?

Zoals een hert verlangt naar waterbronnen
zo verlangt mijn ziel naar u, God
Mijn ziel dorst naar u, bron des levens ;
Wanneer zal ik komen en verschijnen voor uw
aangezicht ?

O fons vitae, vena aquarum viventium,
quando veniam ad aquas dulcedinis tuae ?
Sitio, Domine, fons vitae es, satia me,
sitio te Deum vivum, sitio.
O quando veniam et apparebo, Domine, ante
faciem tuam, putas me, videbo diem illam
jucunditatis et laetitiae, diem, quam fecit
Dominus, exsulemus et laetemur in ea,
ubi est certa securitas, segura tranquillitas,
et tranquilla jucunditas, jucunda felicitas,
felix aeternitas, aeterna beatitudo et beata
Trinitas, et Trinitatis unitas, et unitatis
Deitas, et Deitatis beata visio, qua est
gaudium Domini tui, o gaudium
supergaudium, vinctes omne gaudium.

O levensbron, ader van levend water
wanneer zal ik komen bij uw zoete wateren ? Ik
dorst, Heer, gij zijt de levensbron, verzadig mij, Ik
dorst naar U God des levens, ik dorst. O wanneer
zal ik komen en verschijnen, Heer, voor uw
aangezicht, gij reinigt mij, ik zal zien die dag van
vrolijkheid en vreugde, de dag die de Heer
gemaakt heeft, laten wij juichen en ons daarover
verheugen, waar vaste zekerheid is en zekere
rust en rustige vrolijkheid en vrolijk geluk en
gelukkige eeuwigheid, eeuwige zaligheid, zalige
Drie-vuldigheid, drie-vuldige eenheid, en enige
goddelijkheid, een goddelijk gelukzalig
vergezicht : de vreugde in uw Heer, o vreugde
boven alle vreugde, die alle vreugde overtreft.

Willem Ceuleers (°1962): *Warum betrübst du dich, mein Herz*, (2005)

opus 651 (voor Jasper Van Steenberg)

sopraan, bas

5 gamba's, chitarrone, orgel

Melodie volgens Samuel Scheidt's *Tabulaturbuch* (Görlitz, 1650)

Wa-rum be - trüb-st du dich mein Herz, be-küm-merst dich und trä - - gest, Schmerz
nur um das zeit-lich' Gut? Ver-trau du dei-nem Her-ren Gott, der al - le Ding er - schaf-fen hat.

Sonata

1 Warum betrübst du dich, mein Herz?
Bekümmerst dich und trägest Schmerz
Nur um das zeitliche Gut?
Vertrau du deinem Herren Gott,
Der alle Ding erschaffen hat.

2 Er kann und will dich lassen nicht,
Er weiß gar wohl, was dir gebricht,
Himmel und Erd ist sein!
Dein Vater und dein Herre Gott,
Der dir beisteht in aller Not.

3 Weil du mein Gott und Vater bist,
Dein Kind wirst du verlassen nicht,
Du väterliches Herz!
Ich bin ein armer Erdenkloß,
Auf Erden weiß ich keinen Trost.

4 Der Reiche bauet auf sein Gut;
Ich will vertrauen auf Gottes Hut.
Ob mich die Welt veracht',
So glaub ich doch mit Zuversicht,
Wer Gott vertraut, dem mangelt's nicht.

5 Ach Gott, du bist so reich noch heut';
Ob je du warst von Ewigkeit,
Mein Trauen steht zu dir;
Sei du nur meiner Seele Hort,
So hab' ich Gnüge hier und dort.

6 Zeitlicher Ehr, ich gern entbeh'r',
Des Ewigen mich nur gewähr,
Das du erworben hast
Durch deinen herben, bitteren Tod;
Das bitt ich dich, mein Herr und Gott.

7 Alles was ist auf dieser Welt,
Es sei Gold, Silber oder Geld,
Reichtum und zeitlich Gut,
Das währt nur eine kleine Zeit
Und hilft doch nichts zur Seligkeit.

8 Ich danke dir, Herr Jesu Christ,
Daß mir das Kund geworden ist
Durch dein wahrhaftig's Wort;
Verleih mir auch Beständigkeit
Zu meiner Seelen Seligkeit!

Ultimus versus

Lob, Ehr und Preis sei dir gebracht
Für alles wie du mich bedacht.
In Demut bitt' ich dich:
Laß mich von deinem Angesicht
Ewig verstoßen werden nicht !

De tekst van dit lied duikt voor het eerst op in het midden van de 16de eeuw, de prachtige mineurmelodie in het begin van de 17de eeuw (Görlitzer Tabulaturbuch). Bewerkingen o.a. van Hassler, Scheidt, Pachelbel en Bach (BWV 138). Bij de laatste is veel van de charme van de melodie al verdwenen. De tekst van de eerste regel verwijst ook naar psalm 41/42 (het refrein):

*Wat buigt gij u neder, o mijn ziel
en zijt gij in onrustig in mij*

in het Latijn: *Quare tristis es anima mea
et quare conturbas me ?*

Deze vraag wordt voor Anonymus de aanleiding tot een bijna Heideggeriaanse beschouwing over de 'Sorge' die ontstaat als de mens zich op aardse goederen richt. Hij denkt daarmee de vergankelijkheid te bezweren, maar haalt zich er de dood mee op de hals. Enkel in Christus is er 'Beständigkeit'.

In het hierna volgende stuk (getoonzet door de vanuit Vlaanderen naar Holland uitgeweken componist C. Hacquart) doet Thomas à Kempis *deze gedachtenoefening* nog eens dunnetjes over: Hij strooit zout in de wonde, opdat de ziel geneze. Geen aardse goederen, maar enkel de *caelestia bona* kunnen de ziel verlossen van haar zorg.

Waar uw schat is, zal uw hart zijn...

Carolus Hacquart (1640 – 1701?): *Miser es*

2 sopranen en orgel

Deze tekst is een *lichte bewerking* van Thomas à Kempis "De imitatione Christi" (De navolging van Christus), hoofdstuk 22: De beschouwing van 's mensen ellende

Miser es ubicumque fueris et quocumque te
verteris nisi ad Deum te convertas.
Quid turboris quia non succedit tibi sicut vis
et desideras.
Quis est qui habet omnia secundum
voluntatem suam/tuam
nec tu/ego nec aliquis hominum super terram.
Nemo est in mundo sine aliqua tribulatione et
angustia quam vis rex sit vel regina.
Qui est qui melius habet utique qui pro Deo
aliquid pativalet.

Dicunt mihi imbecilles et infirmi
ecce quam bonam vitam ille homo habet,
quam dives, quam magnus, quam potens et
excellus.
Sed attende ad caelestia bona
et vide bis quod omnia ista temporalia nulla
sunt. Sed valde incerta et magis gravantia
quia nunquam sine sollicitudine et timore
possidemus.

Je zult altijd ongelukkig zijn, waar je ook bent
en waarheen je je ook keert, tenzij je je tot God
bekeert. Waarom ben je zo ontsteld, als het je
niet gaat zoals je wilt en wenst
Wie is er die alles heeft naar zijn/haar wens
Jij niet, ik niet, noch enig ander mens op aarde.
Niemand is er op de wereld die vrij is van
kwelling of benauwdheid zelfs al ware hij
koning of koningin (*'pauz' in t origineel*)
Met wie gaat het beste ? beslist hem die iets
voor God lijden kan.

Zwakke en zieke mensen zeggen tot mij:
Kijk eens wat een goed leven heeft die man,
hoe rijk, hoe groot, hoe machtig, hoe verheven
is hij !?
Maar let eens op de hemelse goederen,
en je zult inzien dat al die tijdelijke goederen
nietig zijn. onzeker en meer tot last zijn
want wij kunnen ze nooit zonder zorg of vrees
bezitten.

Marc Van Wolvelaer: *Heer, toon mij uw genade* (psalm 6)

koor SATB, sopraan, bas

2 violen, 2 altviolen, 2 cello's, contrabas, orgel

hobo en 3 blokfluiten

Tekst : Psalm 6 berijming K. Heeroma (beter bekend onder het pseudoniem : Muus Jacobse), opgenomen in Liedboek vd Kerken

1. sonate

2. solo en koor

HEER, toon mij uw genade,
straf mij niet naar mijn daden,
ik was in kwaad verblind.
Komt mij uw hand kastijden,
sla mij met medelijden
als uw weerspanning kind.

3. koor

Ik word verteerd door vrezen,
o HEER, kom mij genezen,
mijn hart is droef en bang.
Hoe lang al zijn de nachten
één luisteren en wachten ?
Ach HERE, tot hoe lang ?

4. recitatief

Keer weder, red mijn leven !
Wil mij toch uitkomst geven:
uw goedheid is zeer groot.
Want wie kan U gedenken,
wie kan U ere schenken
in 't donker van de dood ?

5. aria en koor

De slaap is mij ontnomen,
ik laat mijn tranen stromen
in nachten van verdriet.
Hoe lang moet ik aanschouwen
die steeds mijn ziel benauwen ?
O HEER, verlaat mij niet !

6. solo en koor

Wijkt, werkers van het kwade !

7. duo en koor

De HEER heeft in genade
mijn smekingen verstaan.
De HEER heeft in ontfermen
geluisterd naar mijn kermen
en neemt mijn bidden aan.

Psalm 6 (*Domine, ne in furore arguas me*) is de eerste der 7 boetepsalmen. Marc Van Wolvelaer reageerde met deze compositie op een oproep van Willem Ceuleers om iets in het kader van dit Geestelijk Concert aan het begin van de Vasten te componeren. Hij maakte er meteen maar een complete cantate van in een heel eigen muzikaal idioom.

Na deze moderne mini-cantate komt psalm 42/41 weer op kousevoeten terug om het taalcommando over te nemen. Nu neemt Jezus zelf de woorden van innerlijke onrust in de mond, aan de vooravond van zijn grote lijden: *Tristis est anima mea*.

Johann Kuhnau was als Thomascantor in Leipzig de directe voorganger van J.S. Bach. In de

bundel waarin dit Latijnse motet van Kuhnau stond (pas in 1971 als zodanig geïdentificeerd), stond ook een bewerking van dit Latijnse motet tot een uitgebreider Duits motet, dat aan Johann Sebastian Bach is toegeschreven op stilistische gronden.

Beide werken worden nu na elkaar worden uitgevoerd. Bach heeft de koorpartituur voorzien van instrumentale voor- en tussenspelen en indien nodig 'omgewerkt' met het oog op de nieuwe tekst... Door het dwingende ritmische patroon (ostinato) is het tegelijk een heel eigen creatie.

Johann Kuhnau (1660-1722): *Tristis est anima mea*

Motetto a 5 voci

koor SSATB, bc

tekst : Responsorium II voor de metten van Witte Donderdag (Mt 26:38 +)

Tristis est anima mea usque ad mortem:
sustinete hic, et vigilate mecum: nunc
videbitis turbam, quae circumdabit me:
Vos fugam capietis,
et ego vadam immolari pro vobis.

Mijn ziel is bedroefd tot stervens toe:
blijft hier en waakt met mij: weldra zult ge
de menigte zien die mij zal omringen.
Ge zult op de vlucht slaan, en ik zal
mijzelf voor u offeren.

Johann Sebastian Bach (1685-1750): *Der Gerechte kommt um*

koor SSATB, 2 hobo's, strijkers en bc

Bewerking van "Tristis est anima mea" von J. Kuhnau

tekst: Jesaja 57, 1 en 2

Der Gerechte kommt um,
und niemand ist, der es zu Herzen nehme;
und heilige Leute werden aufgerafft,
und niemand achtet darauf.
Denn die Gerechten werden weggerafft
vor dem Unglück;
und die richtig vor sich gewandelt haben,
kommen zum Frieden
und ruhen in ihren Kammern.

De rechtvaardige komt om
en niemand gaat het ter harte;
de getrouwen worden weggerukt
maar niemand slaat er acht op;
De rechtvaardigen worden weggerukt
voor het kwaad
en die de rechte wegen gaan,
gaan de vrede binnen en
genieten rust in hun slaapvertrek.

[Wrsch. dacht men in Bachs tijd bij deze bijbelplaats aan een soort wegneming van de heiligen vlak voor "de grote verdrukking". Hedendaagse vertalingen vertalen anders (niet voor het kwaad, maar door het kwaad) en lezen hier de vrij sombere gedachte dat na een leven onder het onrecht de dood te beschouwen is als vrede en rust, vgl; Job 3: 13-19. De Vulgata vertaalt het tweede deel dan weer als een gebed: *requiescat in pace*: Afijn, kiest u zelf maar]

het Antwerps Collegium Musicum (A.C.M.)

Soli: Jasper Van Steenbergen, Frieda Vermeulen, Daniëlle Van de Vloet: sopraan
Michel Labro, Willem Ceuleers: bas

Koor: Frieda Vermeulen, Daniëlle Van de Vloet, Hilde De Bleser, Bieke Schiltz: sopraan
Gertie Lindemans: mezzosopraan
Alma Ooms, Els Caremans: alt
Steven Hofman, Marc Van Driessen, Hugo Martens: tenor
Luk Verlackt: bariton
Andoni Michelena, Michel Labro, Herman Moelants: bas

Instrumenten :

Annick Sauvanaud, Karolien Selhorst: viool
Stefaan Verbeure, NN: altviool
Arnold Marijsse, Andoni Michelena, Magda De Ridder, Els Caremans, Piet Van Steenbergen: gamba
Caroline Courtois, Piet Van Steenbergen: cello
Sus Herbosch: cornet, contrabas
Caroline Van Dyck: cornet
Veronica Joris: blokfluit
Willem Ceuleers: blokfluit, clavecimbel
André Deboeure: blokfluit, hobo
Aline Hopchet: hobo
Jetty Janssen: clavecimbel

Dirigenten: Marc Van Wolvelaer, Willem Ceuleers
teksten: Dick Wursten

Het **Antwerps Collegium Musicum** is in 2000 opgericht en groepeer muzikanten die graag samen komen om 'goede' muziek te maken en uit te voeren, liefst in een zo optimaal mogelijke context. De figuur van **Willem Ceuleers** (veelzijdig muzikant) speelt in deze groep een belangrijke rol. Het A.C.M. is gespecialiseerd in concerten *met een meerwaarde*, d.w.z. concerten waar de muziek geplaatst en geduid wordt. Voor religieuze muziek betekent dit dat men streeft naar *meditatieve concerten*, waar iets van de oorspronkelijke bedoeling en/of liturgische setting van de muziek tot z'n recht kan komen. Het A.C.M. werkt zonder subsidie of sponsoring. De vrije bijdrage die gevraagd wordt, dient enkel ter bestrijding van de onkosten.

wordt verwacht:

- **Triosonates** van Willem Ceuleers (deel II van de integrale)
zondag 26 maart 2006 om 15u00 : Protestantse kerk, Bexstraat 13, Antwerpen
- **Triosonates** deel III van Willem Ceuleers (deel III van de integrale)
zondag 30 april 2006 om 15u00: St. Cordulakerk, Schoten
- **Claudio Monteverdi: een keuze uit 'Selva morale e spirituali' (1640-41)**
vrijdag 26 mei 2006 om 20u00: concert St. Jacobskerk, Lge Nwstraat te Antwerpen
- zondag 28 mei 2006 om 15u00: concert St. Lambertuskerk te Brussel-Laken

website: www.a-c-m.be
email: info@a-c-m.be